

Recension

Jerry Fodor: *Representations. Philosophical Essays on the Foundations of Cognitive Science*, Harvester Press, Brighton 1981.

Jerry Fodor är professor i psykologi vid M I T (Massachusetts Institute of Technology) och tidigare känd för bl a sina böcker *The Psychology of Language* (Fodor m fl, McGraw-Hill, 1974) och *The Language of Thought* (Harvester, 1976).

Lärostolen vid M I T har i Fodors fall borgat för en mer än rent geografisk närhet till vissa temata i Chomskys lingvistik. *Representations* utgörs av en samling uppsatser, publicerade mellan 1968 och 1980. I samtidsbeskuret perspektiv kan dessa ses som skärvor bespeglade bestämda avsnitt av problemområden som stått i förgrunden inom filosofi och psykologi efter ideologiernas relativa återuppståndelse och den logiskt-positivistiska analysmodellens numer tydligen mer än relativa död. Fodor lämnar inte bara skarptänkta synpunkter på traditionen från Descartes och framåt (med förlängande nedslag i datamaskinernas värld), han ventilerar också åsikter om oväntade eller tillbakahållna sidor hos Hume och Mill.

En lekman gör måhända klokt i att inte utan vidare uttala sig om vetenskaplig eller ens filosofisk halt och värde i Fodors insatser. Man undgår i alla händelser inte att ta intryck av de stora mängder ofta välgörande och finfördelat filosofiskt snus som Fodor med stundom retsam elegans sprider omkring sig, *con brio*.

Fodor vill – tycker jag mig se – i första hand använda sina uppsatser som ”programmatiska” instigationer till pragmatisk forskning. Men det snuslika förnuftet kan verka uppfostrande även på den som inte har planer åt det hållet, eller ens har den inriktning som författaren förordar från sin bestämda lärostol.

Inom ramen för detta anger redan titeln *Representations* ett huvudärende: ”vi är i behov av uppfattningar (*notions*) om mentala föreställningar” för att åstadkomma någon form av ”realism” inom forskningen (cit s 12, uppsatsen ”three Cheers for Propositional Attitudes”). Det får vara en ände på enbenta och resultatlösa företeelser såsom mekanisk funktionalism, operant behaviourism, programmatiskt reduktiv fysikalism alltsedan Lockes dagar.

Den (ideologiska?) uppståndelse som Fodors synpunkter ev månne orsaka värjer han sig redan på förhand mot med bitsk humor och precision, synbarligen lika analytisk som någonsin den analytiska skolbildning (empiricism, logisk positivism, reduktionism, osv) vars laster och skevheter han belackar. Med framför allt med ett mått av skepsis, som ibland på ytan kunde synas slutta betänkligt mot vissa av skepticisomens branter.

En nypa salt som måste tas med en nypa salt, en osockrad skepsis där skepticisomen bara kommer ifråga som pose eller stilmedel? Trots en viss svårbestämbarhet av Fodors position – inte: hans pose, den är lysande! – måste vi nöja oss med ett rimligtvis illustrerande axplock.

Så intar Fodor exempelvis den måhända kloka ståndpunkten, att det på nuvarande kunskapsnivå är för tidigt att uttala sig helt *in blanco* vare sig för eller emot fysikalism tout court. Empiriska frågor väntar ännu på svar. Och vi vet inte svaret på frågan hur psykologiska teorier av reductiv typ *de facto* bör vara utformade för att i ett kontrafaktiskt eller futurellt *eventualiter* ha kunnat komma att fungera som forskningsmetod . . . ”för-teoretiker som vi är” som Fodor i ett typfall tillfogar (s 173; ”Computation and Reduction”).

I ett annat typfall (om ”Propositional Attitudes”) finner Fodor Carnaps idé – från *Meaning and Necessity*, 1947 – att att-attityder i stil med ”Carnap tror att ’p’” är relationer mellan människor och satser eller utsagor, anmärkningsvärt gångbar bara man kunde bortse från den behaviourism i Carnaps bakficka som gör den omöjlig. Fodor föreslår i stället en bantad och balanserad vesion ”eftersom praktiskt taget inget är känt om detaljerna i kognitiva processer” (s 197).

Det mödosamma återfåget i detta tecken av att vi ”praktiskt taget ingenting” vet kan i längden upplevas som en belastning. Men det är – tycks Fodor vilja hävda – framför allt ett nederlag för den traditionella empiricismens forskningsprogram; Fodors diskussioner i dessa ämnen mynnar ut i en uppslutning kring empiriska ”data” inom psykologin, och dessa strider praktiskt taget samtliga mot empirismens psykologiska och filosofiska teorier. ”The moral is, I think, that we ought to give up asking for analyses; psychology is all the philosophy of mind that we are likely to get” (s 202). Och: ”Contemporary cognitive psychology is, in effect, a revival of the representational theory of the mind” (s 203).

Representativa spöken i maskinen eller ej: det mentala (*mind*) är ”ett organ vars funktion är manipulerandet av föreställningar . . . någonting i stil med en datamaskin” (s 203). Men i så fall endast vid vite av insikten: ”Datamaskinmodellerna förser oss inte med någon semantisk teori *alls*”; den ”procedurliga” semantiken är inte någon ”du sköna, nya teori” såsom den ofta uppfattas, ”bara en arkaisk och uppåt väggarna orimlig form av verifikationism” (s 204). Uppsatsen ”Tom Swift and His Procedural Grandmother” erbjuder därmed något av ett pang i (AI-)bygget – Fodor tackar i en not mycket riktigt kollegor i datans värld för hjälp och goda råd i stil med ”My God, you can’t publish *that!*”

Annars är det möjligt att det är den avslutande essän (”The Present Status of the Innateness Controversy”) som innehåller de matnyttigaste bitarna för en svensk publik. Även empiristerna, klargör Fodor, vars teorier om inlärd begrepp konstruerade via induktivt logiska förfaringssätt ”are question begging” (s 270), arbetar i en situation där primitiva begrepp måste antas vara icke-inlärd, i viss mening med- eller infödda (*innate*): ”to m empiristerna anser att primitiva begrepp (*concepts*) enbart utlöses av erfarenheten. Och utlösande är en icke-rationell, alltså icke-inlärande mekanism” (s 275). I ljuset av detta framstår såväl empirister som rationalister som nativister, de använder bara skilda (epistemologiska) kriterier för vilka idéer som ska anses infödda resp komma ur erfarenheten (tex sensorisk stimulering resp distinkt klarhet à la Cartesius).

Skillnaden innebär överlag att empirister ser fler sammansatta begrepp än rationalister, vars blotta namn bidragit till missuppfattningen att de ser inläring

som något mer rationellt än de förra. I själva verket förhåller det sig tvärtom. Och det är erfarenheten själv som tycks visa, att väldigt få begrepp är sammansatta, tillgängliga för rationell konstruktion (inläring) och analys.

Om flertalet/alla begrepp inte uppvisar någon rationellt konstruerad inre struktur – t ex begreppet ”triangel” är inte sammansatt av enkla ”sidor” och ”vinklar” gånger 3 – så är inte huvudpoängen att empiristernas teoretiska konstruktioner faller platt till marken (de är redan av pragmatiska skäl, med hänsyn till forskningsresultat osv, ute ur leken). Det intressanta blir att man måste arbeta med vad som finns kvar efter fallet. Och om begrepp i allmänhet ”are triggered by their instances” i stället för ”learned from their instances” (s 310), så kan detta inte innebära annat än ökad vikt åt det irrationellas domäner.

Efter flera av den franska revolutionens och upplysningsfilosofins idéers extrema brittsommar under 60- och början av 70-talet kan dessa Fodors synpunkter gott och väl te sig som en tidens tecken. Enkla, osammansatta, ostrukturerade eller kort sagt praktiskt taget samtliga vanliga begrepp är inte bara föga ägnade att läras in (om man med inläring förstår någon form av rationell aktivitet, tillgänglig för epistemologisk analys, exempelvis i Wittgensteins anda; om denne i uppsatsen ”Operationalism and Ordinary Language”). Vi måste därmed också inse att begrepp i allmänhet är odefinierbara/oöversättliga.

Helhetsintrycket kan lätt bli att Fodor försätter oss i en relativt tröstlös eller osammanhängande situation, där föga eller intet vets. ”Everybody’s a Rationalist in the long run”, skriver Fodor (s 315), men i så fall en ovanlig form av rationalist – en *pragmatisk (sic?)* rationalist (”rationalist”?): vill man veta vilka begrepp som t ex är grundläggande och som alltså ”are in fact normally triggered by encounters with their instances, you can’t find out by doing conceptual analysis, and you can’t find out by doing epistemology. *You have to go and look*” (s 313).

Men kanske behöver inte intrycket av filosofiskt teorilös skepsis bestå? Idéernas, föreställningarnas, begreppens ontogenes kan inte på villkors vis vara något som ”rekapitulerar epistemologin” (s 313). Formuleringar av huvudsynpunkter som dessa kan måhända uppfattas som naturliga vid en tänkbar övergång från ett statiskt till ett mera dynamiskt synsätt? Hur ligger det till med epistemologi som ”rekapitulering” av ontogenesen? En eventuell dialektik mellan forskningsprocess och forskningsresultat, som väl rimligen kräver någon form av filosofiska infallsvinklar? Teorier?

Fodor själv snuddar i sitt avslutande inlägg vid delar av ett mer dynamiskt (?) synsätt, när han diskuterar t ex prototyper till begrepp, trender, uppskiktning i hierarkier. Sådant kan åtminstone erbjuda beröringspunkter med vad jag uppfattar som andra betydelsefulla bidrag inom den anglo-sachsiska världens filosofier under det senaste decenniet med tänkvärda alster av t ex R Harré eller Roy Bhaskar som provexemplar. Här må det vara tillfyllest om jag lyckats rikta blickarna på den intellektuellt spännande och sammansatta läsupplevelse som Fodors nya bok *Representations* kan skänka den villige.

Anders Ekman